

KINNITATUD
Võru Instituudi direktori
04.09.2025
käskkirjaga nr 3

Vana-Võrumaa Muuseumide kogude korraldus- ja kogumispõhimõtted

August 2025

Sisukord

<u>1. Sissejuhatus</u>	3
<u>1.1 Missioon</u>	3
<u>1.2 Ajalugu</u>	3
<u>1.3 Muuseumikogud</u>	4
<u>1.4 Struktuur ja toimetehhanismid</u>	6
<u>1.4.1 Muuseumide hoidlad ja ekspositsioonipinnad</u>	6
<u>1.5 Koostöövõrgustik</u>	8
<u>1.6 Muuseumide tegevust reguleerivad õigusaktid ning dokumendid</u>	10
<u>2. Kogumispõhimõtted</u>	10
<u>2.1 Kogumise eesmärgid</u>	10
<u>2.2 Muuseumikogude täiendamise üldpõhimõtted</u>	11
<u>2.3 Muuseumikogu täiendamise sisulised kriteeriumid</u>	11
<u>2.4 Muuseumikogude täiendamise vajadus</u>	12
<u>2.5 Muuseumikogude analüüs ja väärtuste hindamine</u>	17
<u>2.6 Museaalide väljaarvamine</u>	17
<u>3. Muuseumikogu dokumenteerimine</u>	17
<u>3.1 Dokumenteerimismeetodid</u>	17
<u>3.2 Arvestusdokumentatsiooni hoidmine ja vormistamine</u>	18
<u>3.3 Dokumenteeritavad tegevused, rollid ja vastutus</u>	18
<u>3.3.1 Objektide vastuvõtt</u>	18
<u>3.3.2 Museaalide liikumine ja kasutamine</u>	18
<u>4. Muuseumikogude kasutamine</u>	19
<u>4.1 Muuseumi väline kasutamine</u>	19
<u>4.2 Muuseumi sisene kasutamine</u>	19
<u>4.3 Museaali liikumisega seotud dokumendid</u>	19
<u>4.4 Museaalide kasutamisega seotud piirangud</u>	20
<u>4.5 Digiteerimistööde korraldus</u>	20
<u>5. Säilitamine</u>	20
<u>5.1 Säilitustingimused ja vastutus</u>	20
<u>6. Toimepidevus</u>	23

1. Sissejuhatus

Vana-Võrumaa Muuseumide koosseisu kuulub neli muuseumi: **Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum**, **Mõniste Talurahvamuuseum**, **Võrumaa Muuseum** ja **Karilatsi Vabaõhumuuseum**.

Käesolev dokument tutvustab nelja muuseumi kogumispõhimõtteid. Muuseumide üldised kogumistööga seonduvad tegevused kajastatakse kõikide kohta ühiselt, kuid samas tuuakse eraldi välja iga muuseumi kogumistegevuse eripärad.

1.1 Missioon

Vana-Võrumaa Muuseumide ühismissiooniks on koguda, uurida, säilitada ja tutvustada piirkonna ajaloolist pärandit nii, et kõikide nelja muuseumi kogud kokku annaksid mitmekülgse ja võimalikult täieliku ülevaate Vana-Võrumaa kujunemisest ning ajaloost.

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi missiooniks on rahvusliku liikumise suurkuju, arsti ning kirjaniku, rahvuseepose „Kalevipoeg“ looja dr. Friedrich Reinhold Kreutzwaldi elu, tegevuse, loomingu ja tema ajastuga seonduva materjali kogumine, säilitamine, uurimine ja eksponeerimine.

Karilatsi Vabaõhumuuseumi missiooniks on koguda, säilitada ja tutvustada Vana-Võrumaa põhjaosa maarahva elu-oluga seonduvat pöörates seejuures erilist tähelepanu kooli- ja hariduse andmise ajaloole Lõuna - Eestis.

Mõniste Talurahvamuuseumi missiooniks on koguda, säilitada ja tutvustada Vana-Võrumaa lõunaosa talupojakultuuri. Põhisuunaks on Eesti-Läti piiriala talumajapidamiste ajalugu ja areng ning kõrvalsuunaks talurahvakaubanduse osa selles. Muuseum annab ülevaate ka Mõniste üldajaloost kiviajast tänapäevani.

Võrumaa Muuseum koondab endas muuseumi ja kunstigaleriid. Muuseumi missiooniks on koguda, säilitada, uurida ja vahendada kogu ajaloolise Võrumaaga seotud kultuuriväärtuslikke esemeid ja nende lugusid. Erilist tähelepanu pööratakse Võru linna ajaloole ning Vana-Võrumaal tegutsenud ja siit pärit inimestele ning võru keelele.

1.2 Ajalugu

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum on kõige vanem eesti kirjanikule pühendatud muuseum (asutatud 10.02.1941). Süstemaatilise kogumistööga muuseumi jaoks alustas Kreutzwaldi Mälestuse Jäädvustamise Selts 1923.a. Muuseum avati 28. juunil 1941. Teine ekspositsioon valmis 1953. ja kolmas 1961. a. Samal aastal liideti filiaal Mõnistes ja loodi muuseumi juurde kodulooline osakond, millest 1966 sai Võru Koduloomuuseum. 1982.a algas remont ja uue ekspositsiooni koostamine. Kreutzwaldi elumaja interjäär-ekspositsioon avati 1989. Kõrvalhoones ja endises aidas paikneb kirjanduslik ekspositsioon. 1994. a valmis

uus hoone, kus on tegevustoana kasutatav ruum, abiruumid ja hoidla. Ajaloolisel Fr. R. Kreutzwaldile kuulunud krundil asuvad veel kelder, saun, kaev, lehtla ja aed. 1. jaanuarist 2015 on asutus osa Võru Instituudi muuseumiosakonnast ehk Vana-Võrumaa muuseumidest. Tegemist on Võru Instituudi struktuuriüksusega ja riigimuuseumiga muuseumiseaduse tähenduses. Osakonda kuuluvad veel Võrumaa Muuseum, Mõniste Talurahvamuuseum ja Karilatsi Vabaõhumuuseum.

Karilatsi Vabaõhumuuseum rajamise tõukeks sai asjaolu, Põlvamaal puudus rajooni keskne muuseum ja kui 1972. aastal suleti Karilatsi Algkool, siis Kalju Kermase initsiatiivil hakati tühjaks jäänud koolihoonesse rajama muuseumi. 1. jaanuarist 1979 kinnitati töötajate koosseis ja esimese direktori Jüri Nopri eestvedamisel alustati kogumistööga.

Muuseumi põhiülesandeks on Põlvamaa piirkonna inimeste ja nende elukeskkonnaga seotud kultuuriväärtusliku materjalid kogumine, säilitamine ja eksponeerimine. Tulenevalt muuseumi alal olevast hoonestusest on kujunenud kolm põhilist kogumisvaldkonda, milleks on haridus, halduskorraldus ja maarahva eluolu.

Mõniste Talurahvamuuseum on vanim tegutsev vabaõhumuuseum Eestis, mille kogud on põhiosas kogutud annetuste teel. 22. oktoobril 1948. aastal asutas Mõniste Rahvamaja juhataja Alfred Lepp rahvamajja kodu-uurimise ringi juurde isetegevusliku muuseumi - Mõniste Koduloomuuseumi. Praegusesse asupaika, milleks on kohalike talumeeste poolt 1929. aastal ehitatud külakaupluse hoone, viidi muuseumi varad üle 6. veebruaril 1955. aastal.

1. mail 1957 anti muuseumile riiklik staatus, milleks oli Valga Rajoonide vahelise Koduloomuuseumi Mõniste filiaal. 28. jaanuaril 1961. aastal, seoses maakonnapiiride muutumisega, viidi Mõniste Koduloomuuseum Valga Rajoonide vahelise Koduloomuuseumi alluvusest üle Võrus asuva Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi Mõniste filiaaliks.

Võrumaa Muuseum

1961. aastal moodustati Aleksander Krulli eestvedamisel Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi juurde kodulooline kogu, millest 1966. aastal kasvas välja nimetatud muuseumi filiaalina - Võru Koduloomuuseum. 1983. aastal veebruaris valmis uus muuseumihoone. Püsinäitus valmis 1985. aastaks osade kaupa ja tollaseid ideoloogilisi nõuandeid järgides. Alates 1990. aastast on osade kaupa muudetud ekspositsiooni sisulist poolt, kuid säilitati kunstikombinaat „ARS“ poolt tehtud Marika Laretei kujundus. 2013. aastal nimetati Võrumaa muuseum ümber Vana-Võrumaa Kultuurikojaks. 2025. aastal sai muuseum tagasi oma endise nime Võrumaa Muuseum.

1.3 Muuseumikogud

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi kogud (seisuga 01.01.2025)

Kogu nimetus	Tähis	Museaalide arv
--------------	-------	----------------

Ajalooliste esemete kogu	Aj	698
Arhiivmaterjalide kogu	Ar	5 752
Kunstikogu	K	626
Fotokogu	F	4 727
Fono- ja filmikogu	Ff	33
Kokku		11 836

Karilatsi Vabaõhumuuseumi kogud (seisuga 01.08.2025)

Kogu nimetus	Tähis	Museaalide arv
Ajakirjanduse kogu	AJ	6 753
Arhiivmaterjalide kogu	Arh	6 086
sh postkaardid	Pk	468
Kaardikogu (seinakaardid)	Ka	43
Arhiivraamatukogu	AR	2 768
Õpikutekogu (õpikud, töövihikud)	AR-Õ	1 728
Audiovisuaalne kogu	AV	111
Esemekogu	E	4 458
sh märgikogu	M	494
Numismaatikakogu	Num	496
Kunstikogu	K	387
Fotokogu	F	11 473
Kokku		35 265

Mõniste Talurahvamuuseumi kogud (seisuga 15.08.2025)

Kogu nimetus	Tähis	Museaalide arv
Ajalooliste esemete kogu	Aj	108
Arheoloogiakogu	Arh	7
Arhiivmaterjalide kogu	Ar	2151
Audio-videokogu	AV	8
Bioloogiakogu	B	6
Etnograafiliste esemete kogu	E	1742
Fotokogu	F	2805
Geoloogiakogu	G	195
Kunstikogu	K	2
Numismaatikakogu	N	5704
Zooloogiakogu	Z	16
Kokku		13781

Võrumaa Muuseumi kogud (seisuga 15.08.2025)

Kogu nimetus	Tähis	Museaalide arv
Ajalooliste esemete kogu	Aj	6 111
Arheoloogiakogu	A	4 419
Arhiivmaterjalide kogu	Ar	19 168
Audio-video kogu	AV	143
Esemete kogu	Ek	399
Etnograafiliste esemete kogu	E	1 985
Filateeliakogu	Fi	173
Fondiraamatukogu	R	3 994
Fotokogu	F	20 497
Kunstikogu	K	1 889
Numismaatikakogu	N	1 374
Tekstiilikogu	T	71
Kokku		60 223

1.4 Struktuur ja toimetehhanismid

Võru Instituudi tegevusega seotud küsimuste otsustamiseks põhimääruses ettenähtud piires on moodustatud teadusnõukogu, mis tegeleb vajaduspõhiselt ka muuseumide valdkonnaga. Eraldi nõukogusid muuseumidel ei ole.

Muuseumide valdkonna tööd koordineerivad ja kogumistöö eest vastutavad muuseumiosakonna juhataja ja peavarahoidja, kohtadel juhataja ja koguhoidja. Vastavalt spetsiifikale töötavad muuseumides aednik, arendusspetsialist, galerist, külastusjuhid, majandusspetsialistid, muuseumipedagoogid ja tegevusjuhid. Hooajatööl kasutatakse ajutist tööjõudu.

1.4.1 Muuseumide hoidlad ja ekspositsioonipinnad

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum

Muuseumikompleksi kuulub kuus hoonet:

Kreutzwaldi elumaja – interjäär-ekspositsioon (Kreutzwaldi perekonnale ja ajastule iseloomulikud esemed), 227 m²

Kõrvalmaja ja ait – kirjanduslik ekspositsioon (avab Kreutzwaldi loomingu dokumentide, raamatute, fotode ja kunsteoste kaudu), 79 m² ja 132 m²

Tall-tõllakuur ja muinasjututuba – etnograafiline väljapanek (võimaldab tutvustada Kreutzwaldi muinasjuttudes esinevaid esemeid ja paikkondlikku käsitööd), 31 m² ja 29 m²

Suitsusaun – 12 m²

Teemaja-tegevustuba ajutiste väljapanekute jaoks, 10m²

Vaatamisväärsuseks ja suviste ürituste läbiviimiskohaks on ka ajastule iseloomulik õu ja aed pindalaga 5066 m², millest hoonete all on 638 m².

Suur osa museaalidest (kogu ajalooline mööbel) on interjööri-ekspositsioonis elumajas, kirjasõna ja kunstitööd kirjanduslikus ekspositsioonis aidas.

Hoidla (15 m²) asub kõrvalhoone teisel korrusel.

Fotokogu, kunstikogu ja väärismetallist museaalid asuvad Võrumaa Muuseumi hoidlas.

Muuseumil on kasulikku pinda 817 m² ja ekspositsioonipinda 520,6 m².

Karilatsi Vabaõhumuuseum

Hoonete kompleksis on 17 hoonet, püsinäitused on neljateistkümnes hoones, hoidlad paiknevad viies hoones. Hoidlate pinda kokku 173 m². Hoidlate olukord on hea. Magasiida ja Punaku talukompleksi renoveerimine on lahendanud suuremate esemete hoidmise probleemi. Koolimaja ülemise korruse väljaehitamisega 2005. aastal paranesid tunduvalt museaalide hoiustamise tingimused. Positiivse eripärana saab märkida, et enamik muuseumi esemekogust on püsinäitusel eksponeeritud.

Koolimajas on ekspositsioonipinda 185 m² ja avatud hoidla 80 m²

Õpetajate maja (kontor), 62 m²

Rahvamaja (võimalus kasutada ajutiste näituste pinnana), 290 m²

Magasiid 203 m²

Koolitalu aidad 30 m²

Laut-küün 76 m²

Vaestemaja 60 m²

Saun 16 m²

Rehetare 133 m²

Punaku talu elamu 80 m²

Punaku talu ait 16 m²

Punaku talu laut 12 m²

Rahvamaja kõrvalhoone 75 m²

Tuulik 170 m²

Põllutöömasinad 38 m²

Mesitarude ait 6 m²

Muuseumis on ekspositsiooni pinda 957 m² ja hoidla pinda 285 m².

Mõniste Talurahvamuuseum

Muuseumikompleksis on 11 hoonet.

Peahoone (20. saj alguses ehitatud külakaupluse hoone), kus on kasulikku pinda 157,8 m².

Sellest:

I korrusel ekspositsiooniruum 60 m², tööruum 12,5 m², majandusruum 32 m²

II korrusel asub hoidla 39,3 m², ja kontoriruum 14,0 m².

Rehielamu	46.7 m ²
Ait	45 m ²
Suitsusaun	9 m ²
Ait-kelder (avatud hoidla)	65 m ² , kelder 20 m ²
Kuur (avatud hoidla)	73 m ²
Õppehoone	kasulikku pinda 95,6 m ² , sellest näituseruum 41,63 m ² , laoruumid 13,96 m ² , majandusruumid 40.01 m ²
Õppehoone kuur	77 m ² , sellest suuremõõtmeliste esemete hoidla 44 m ²
Õpehoone suitsusaun	9 m ²
Tööriistakuur	12 m ²
Puukuur	30 m ²

Kokku on muuseumikompleksis kasulikku pinda 640 m², millest püsiekspositsiooniruum 298,7 m², näituseruum 41,63 m² ja hoidlaid 83,3 m².

Väljaspool muuseumi asuvad püsinäitusepinnad:

Metsavenna talus	8 m ² ,
„Hävitatud Kodu“ memoriaalkompleksis	2 m ² ,
Eestimaa lõunatipu õpperajal	12 m ² .
Kokku	22 m ² .

Võrumaa Muuseum

Muuseum asub Katariina alleel, spetsiaalselt muuseumiks ehitatud hoones.

Ajalooline ekspositsioon	357 m ²
Galerii	190 m ²
Hoidlad soklikorrusel	138 m ²
Õuehoidla (puidust museaalid ja näituseinventar)	93,6 m ²

Kokku on muuseumi käsutuses kasulikku pinda 1133,7 m².

1.5 Koostöövõrgustik

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum

- Koostööpartneriks on Eesti Kirjanike Muuseumide Ühing (ühisnäitused, üritused, trükised, koduleht);

- pikaajaline koostöö on muuseumil Eesti Kirjandusmuuseumiga Tartus, Eesti Rahvusraamatukoguga Tallinnas ja Võrumaa Keskraamatukoguga (ühised üritused, ettekandepäevad, kogude täiendamine ja infovahetus);
- muuseum teeb koostööd Võrumaa kultuuriasutustega, koolide ning Võru linna lasteaedadega (ühisüritused ja temaatilised tunnid muuseumis);
- Koostööpartneriks pärandkultuuri töötubades on MTÜ Näputüüselts ja Puuetega Inimeste Koda (muuseum aitab läbi viia Puuetega Inimeste Koda üritusi muuseumis).

Karilatsi Vabaõhumuuseum

- Koostöö toimub teiste endiste maakonnamuuseumidega, Põlva maakonna väikemuuseumidega (Ahja muuseum, Räpina Koduloo- ja Aiandusmuuseum) ja teiste piirkonnas asuvate muuseumidega (Eesti Maanteemuuseum, SA Maaelu Muuseumid, Eesti Rahva Muuseum). Ühised üritused, programmide vahetused, ühisprojektid;
- koostöö on piirkonnas tegutsevate MTÜdega (Karilatsi Küla Selts, MTÜ Postitee, Taevaskoja piirkond) Toimuvad ühised üritused;
- Põlvamaa Arenduskeskus, J. Hurda Rahvaharidusselts, Põlva Keskraamatukogu ja teised Põlvamaa raamatukogud ja kultuurimajad. Ühised koostööprojektid ja üritused.
- Põlvamaa koolid ja lasteasutused – pedagoogilised programmid ja tegevustunnid;
- Põlvamaa omavalitsused sh. Kanepi vald
- Palverännutee, Postitee, Veinitee

Mõniste Talurahvamuuseum

- Mõniste, Ape, Taheva, Karula, Urvaste, Rõuge, Varstu piirkonna omavalitsused ja koolid (ühised ajalooüritused ja osaletakse arengukavade koostamisel; osaletakse KOV eestvõttel läbiviidavates projektides);
- MTÜ Mehkamaa Noored, MTÜ Murtud Rukkilille Ühing ja Memento (ühised üritused, koostööprojektid);
- Muinsuskaitse Selts, Looduskaitse Seltsi Mõniste-Varstu osakond (ühised näitused, üritused);
- Mõniste Kodu-uurimise Seltsing ja kohalikud külaseltsingud (ühised üritused, õppepäevad);
- ühisprojektid Läti piiriala Jaunlaitsene (Vahtse-Laitsna) ja Ape (Hopa) valla muuseumidega;
- pikaajaline koostöö on kohaliku kogukonnaga. Mõniste põliselanikest on moodustunud nõuandev kogu taluteemaliste uurimuste ja õppepäevade läbiviimisel.

Võrumaa Muuseum

- Endised maakonnamuuseumid (Saaremaa, Viljandi, Valga, Järvamaa, Setumaa jt), ERM, Spordimuuseum, Ajaloomuuseum, Tartu linnamuuseum, maakonna väikemuuseumid (Ruusmäe, Urvaste, Parksepa, A. Teppo lõõtsamuuseum, Orelimuuseum, Tsiistre Linamuuseum)- koostöönäitused, infovahetus kogumis- ja säilitusalase ning ekspositsioonialase töö küsimustes;
- Võrumaa koolid ja lasteasutused – pedagoogilised programmid ja tegevustunnid;
- Võrumaa Keskraamatukogu (ühised projektid, näitused kesk- ja maakonna raamatukogu ruumides, ettekanded üritustel, kogude täiendamine ja infovahetus);
- SA Võrumaa Arenduskeskus - muuseumis on Lõuna-Eesti turismiinfopunkt;
- kasutame keskkonda „Puhka Eestis“ muuseumide reklaamimiseks, võtame osa korraldatud ettevõtmistest, koolitustest ja messidest;
- Võru omavalitsuste arendus-, haridus- ja kultuuriosakondadega, haridusasutustega (ühised projektid, üritused, näitused, kodu-uurimise alane tegevus);
- Johannes Käisi Selts (ettekanded ja näitused seltsi üritustel).

1.6 Muuseumide tegevust reguleerivad õigusaktid ning dokumendid

Muuseumiseadus ja selle rakendusaktid

Võru Instituudi põhimäärus

Vana-Võrumaa Muuseumide põhimäärus

Võru Instituudi arengukava 2022-2028

Vana-Võrumaa Muuseumide arengukava 2022-2028

ICOMi eetikakoodeks

2. Kogumispõhimõtted

2.1 Kogumise eesmärgid

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi eesmärgiks on täiendada memoriaalset kogu Kreutzwaldi elu ja loomingut käsitlevate materjalidega, teoste kordustrukkide ja tõlgetega, mis võimaldab kogu kasutada hariduslikel eesmärkidel, trükiste, uurimustööde ja näituste koostamisel. Keskse kohal on eeposega „Kalevipoeg“ seonduv rahvuslik kultuuripärand.

Karilatsi Vabaõhumuuseum kogub muuseumi teemast lähtuvalt omavalitsuste ajaloo sh. hariduse (Lõuna-Eesti piirkonnas), halduskorralduse (alates Ugandi maakonna loomisest) ja

eluoluga (Vana-Võrumaa põhjaosa: Kanepi, Põlva, Räpina ja Vasteliina kihelkonnad) seotud materiaalsed ja vaimset pärandit.

Mõniste Talurahvamuuseumi kogumistöö eesmärgiks on moodustada Vana-Võrumaa lõunaosa (Hargla, Karula, Urvaste ja Rõuge kihelkondade) talurahvakultuuri kõiki valdkondi hõlmav terviklik kogu. Põhisuunaks on Eesti-Läti piiriala talumajapidamiste ajalugu, kõrvalsuunaks talurahvakaubanduse ajalugu. Jätkatakse kohaliku ajaloo kõiki valdkondi hõlmava materjali kogumist.

Võrumaa Muuseumi kogub Vana-Võrumaa eluoluga seotud materjale, sh esiajaloo (arheoloogiline leiutematerjal), sõjaajaloo (Liivi sõjast II maailmasõjani), kohaliku tööstuse ja kaubanduse (lina-, naha- ja mööblitööstus, trükikojad, kommivabrikud, orelimeistrid, käsitöölised), haridus- ja kultuurieluga seotud materiaalsed ning vaimset pärandit. Kogub, säilitab ja tutvustab võrukeelseid materjale.

2.2 Muuseumikogude täiendamise üldpõhimõtted

Kogumistegevuses lähtutakse näitustegevuse ja haridusprogrammide vajadustest, pidades samal ajal silmas muuseumi teemaderingi, ajaloolisi hooneid ning kogude terviklikkust.

Muuseum ei võta kultuuriväärtusega asja museaalina arvele, kui:

- 1) asi ei vasta muuseumi kogumieesmärkidele;
- 2) asja üleandja esitab eritingimusi, mis on vastuolus muuseumi ja selle külastajate pikaajaliste huvidega;
- 3) asja üle arvestuse pidamiseks, selle säilitamiseks või eksponeerimiseks puuduvad tingimused või eelarvelised võimalused.

Muuseum:

- 1) selgitab oma võimaluste piires välja kultuuriväärtusega asja päritolu, et vältida omaniku tahte vastaselt tema valdusest välja läinud või teisest riigist välja viidud asja museaalina arvele võtmist;
- 2) arvestab teiste sama piirkonna või sarnase ainevaldkonna muuseumide, raamatukogude ja arhiivide kogumispõhimõtteid.

2.3 Muuseumikogu täiendamise sisulised kriteeriumid

Muuseumikogu täiendamise otsus peab:

- 1) olema kaalutletud ja põhjendatud;
- 2) vastama kogumispõhimõtetele;
- 3) vastama vähemalt ühele põhikriteeriumile asja või asjade kogumi väärtuse hindamisel ja vähemalt kahele lisakriteeriumile väärtuse astme määramisel.

Põhikriteeriumid on:

- 1) ajalooline väärtus: seos Vana-Võrumaa piirkonnale olulise konkreetse inimese, paiga, sündmuse, tegevusega või aitab kaasa ajaloo paremale mõistmisele;
- 2) ühiskondlik ja kogukondlik väärtus: Vana-Võrumaa piirkonnaga seotud olulised ideed, lood, kombes, tavas, mis on ka tänapäeval olulised kogukonna jaoks oma identiteedi määramisel;
- 3) teaduslik väärtus: uurijate ja/või ajaloolaste huvi Vana-Võrumaa ajaloo uurimisel;
- 4) esteetiline väärtus: eriline ja meisterlikult valmisatud kohalike meistrite või käsitöölise poolt, olles suurepäraseks näiteks Vana-Võrumaa inimeste oskustest.

Lisakriteeriumid on:

- 1) päritolu, legend, dokumenteeritusse aste: kas on teada, kes on asja omanik, kasutaja või valmistaja; kus ja kuidas seda kasutati; kuivõrd hästi see on dokumenteeritud;
- 2) iseloomulikkus; tüüpilisus, rareiteetus: kas asi on teatud liiki asjade, tegevuste, eluviisi või ajalooperioodi tüüpiline näide; kas asi on haruldane, ebatavaline või erakordselt hea näide teatud asjast; kas see on erakordselt hästi dokumenteeritud, võrreldes teiste samalaadsete asjadega;
- 3) seisund, terviklikkus: kas asi on hästi säilinud, töökorras; kas see on säilinud ilma tahtlike või juhuslike muudatusteta, mis takistaksid tema tajumist originaalina;
- 4) kasutatavus näitusel, teadustöös, haridustegevuses: kas asja abil on võimalik interpreteerida sündmusi, kogemusi, inimesi jne ning tuua välja nende erinevaid aspekte. Museaal seostub muuseumi poolt pakutavate haridusprogrammide, näituste ja töötubadega.

2.4 Muuseumikogude täiendamise vajadus

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi kogude täiendamine toimub põhiliselt arhiiv- ja fotomaterjalide ning kunstitööde lisandumisel. Fotokogu, kunstikogu ja väärismetallide kogu asub Võrumaa Muuseumi hoidlas. Esemeline abikogu on eksponeeritud põhiliselt muinasjututoas.

Täiendamisvõimalused alakogude kaupa

Ajaloolised esemed

Kõige väärtuslikuma osa moodustavadki Kreutzwaldi Mälestuse Jäädvustamise Seltsi poolt kogutud Kreutzwaldile ja tema perekonnale kuulunud esemed (arstiriistad, arstiriistade kast, lauahõbe, Krimmi sõja medal, Mälestusrist uue talurahvaseaduse maksmapaneku puhul 1. jaan. 1861, Mälestusrist kooleravastase võitluse eest 1867. aastast, peeglid, sohva, raamatukapp, riiul, kirjutuslaud).

Selle alakogu juurdekasv on väike. Viimasel kümnendil on lisandunud esemeid, mis kajastavad 19. saj Võru linnakodaniku elu-olu. Varasematel aastatel võeti need arvele Võrumaa muuseumis ja deponeeriti Kreutzwaldi muuseumi elumaja ajastu interjööri kujundamiseks.

Arhiivmaterjal

See alakogu on kõige suurem ja kasv ka edaspidi ootuspärane. Kõige väärtuslikuma osa moodustavad Kreutzwaldi teoste esmatrükid ja tõlked (eepos on kirjanduslikus ekspositsioonis tutvumiseks 12 keeles). Aga olulised on ka kõik Kreutzwaldi teoste väljaanded ja tema isiklik raamatukogu (220 köidet). Haruldased on ka Kreutzwaldi kui arsti poolt välja antud tõendid. Võru linna kaart aastast 1886 ja E. Mägi ning V. Tormise käsikirjalised noodid, A. Räppo „Kalevipoja“ ukrainakeelse tõlkega seotud materjalid.

Muuseumi eesmärgiks on olla ka uurijat abistav ja oma püsiekspositsiooni pidevalt täiendav mäluasutus, siis kogutakse Kreutzwaldi loominguga retseptiooni. Siin on aluseks koostöö Eesti kirjandusmuuseumi ja Eesti rahvusraamatukoguga, kus on koostatud Kreutzwaldi bibliograafia 1982 - 2003 ja kõige uuem info jõuab ka Kreutzwaldi muuseumi.

Fotokogu

Fotokogu on üks suuremaid alakogusid. Muuseumi püsiekspositsioonide (arvult neli) koostamisel oli aastani 1990 ainukeseks legaalseks dokumentide kopeerimisvõimaluseks ümberpildistamine. Otstarbekaks peeti ka ekspositsioonis olev foto säilitada fondis koos negatiiviga. Viimastel aastatel on fotokogu täienenud oluliste sündmuste ja isikute jäädvustustega (Kreutzwaldi mälestuspäev, mälestusmedali laureaadid, Kreutzwaldi stipendiumi saajad, etendused Kreutzwaldi muuseumis).

Kunstikogu

Kunstikogu on arvult väike, aluseks on võetud põhimõte: töö peab olema seotud Kreutzwaldi loominguga, autoriks professionaalne kunstnik. Kolmanda ekspositsiooni jaoks kuuekümnendatel aastatel tehti ka mitmeid tellimustöid. Kunstikogu parimateks töödeks on A. Laikmaa maal „Kaugelt näen kodu kasvamas“, K. Raua „Kalev kosjas“, O. Kangilaski graafilised lehed ja G. Neeme 200 tööd eeposele „Kalevipoeg“.

Fono - ja filmikogu

Kogu on arvult kõige väiksem ning moodustati 2004. aastal tulenevalt tehniliste võimaluste kaasajastumisest. Kogu kasutatakse muuseumitundides Kreutzwaldi loominguga interpreteerimiseks. Muuseumi kujunemisloo seisukohalt on oluline P. Brambati film „Aeg ja inimesed Kreutzwaldi muuseumis“, kus kesksel kohal on interjöörekspositsiooni kujundaja Leila Pärtelpoeg ja kauaaegne direktor Aleksander Krull.

Üldine täiendamisvajadus

Koguda:

- 1) Kreutzwaldi ajastuga seotud materjale, mis aitavad mõtestada tema kultuuriloolist tegevust 19. sajandil;
- 2) muuseumile olulisi sündmusi ja isikuid kujutavaid fotosid;
- 3) Kreutzwaldi mälestusmedali laureaatide loomingut kajastavat materjali (käsikirjad, artiklid, retsensioonid, ettekanded);
- 4) Kreutzwaldi loomingu interpreteerimine välismaal. Aluseks Välis-Eesti materjal;
- 5) eeposest inspireeritud kunstitööd. Vajadusel rahastada projektide kaudu;
- 6) Võru Kreutzwaldi kooli tegevuse kajastamine Kreutzwaldi nime jäädvustamisel;
- 7) mälestused, mis on seotud muuseumi ajalooga.

Karilatsi Vabaõhumuuseumi kogude juurdekasv toimub Vana-Võrumaale iseloomulike õpikute, arhiivi- ja fotode ning vaimse pärandi lisandumisega. Esemekogu osas on juurdekasvu võimalused väikemõõduliste ja ekspositsiooni ilmestavate ning täiendavate esemete osas. Puudub võimalus suuremõõtmeliste esemete täiendavaks eksponeerimiseks ja hoiustamiseks.

Täiendamisvõimalused alakogude kaupa

Ajakirjandus

Põlvamaa valdade ja koolide perioodilised väljaanded (1990. aastast kuni tänaseni), Põlvamaa sündmuste või üritustega seotud väiketrükised.

Fotokogu

Fotod Põlvamaa looduse, inimeste elu-olu, sündmuste, hoonete kohta, sh nii digitaalselt kui paberkandjal.

Arhiivkogu

Mõisate-, vallakohtu- ja vallavalitsuse tegevust ning erinevaid kombetalitusi kajastavad dokumendid, Põlvamaaga seotud trükised.

Esemekogu

Koolitarbed (kotid, tahvlid, kirjutusvahendid, riietusesemed, õppevahendid); organisatsioonilist tegevust kajastavad materjalid (noorteorganisatsioonide vormiriided ja tunnusmärgid, organisatsioonide lipud); kohalikud omavalitsused ja vallakohus (ruumisisustus, kantseleitarbed, ametirahad, karistusvahendid); majapidamises kasutatavad olmeesemed (tööriistad, puunõud, riietusesemed, käsitöö, kombetalitustega seotud esemed); materjalid kohalike tööstus-, tootmis- ja teenindusettevõtete kohta

Õpikutekogu

Puuduvate eksemplaride juurde hankimine või koopiate valmistamine (nt. Schwartzi Koliraamatud 1-8, katekismused, aabitsad; kogu õppekirjandus alates koolihariduse andmise

algusest Lõuna-Eestis alates 17. sajandist, sh erinevates keeltes õpikud, mida Lõuna-Eestis hariduse andmisel kasutati). Tundides kasutusel olnud seinakaardid ja plakatid.

Audiovisuaalne kogu

Põlvamaalt pärit isikute looming. Põlvamaa sündmusi kajastavad salvestised.

Numismaatikakogu

Temaatilised erirahad.

Kunstikogu

Põlvamaa kunstnike teosed kuni tänaseni.

Mõniste Talurahvamuuseumi esemekogud on paigutatud säilitusruumidesse ning eksponaathoonetesse. Mõniste muuseumi arhiivmaterjalide kogu, numismaatikakogu ja eritingimusi vajavate esemed (relvad, väärismetall) on hoiustatud Võrumaa Muuseumi hoidlas. Kogude juurdekasv toimub väikemõõduliste ja ekspositsiooni ilmestavate ning täiendavate esemete kogumisega. Suuremõõtmeliste esemete vastuvõtuks ja hoiustamiseks võimalused puuduvad.

Üldine täiendamisevajadus

- 1) Koguda Lõuna-Eesti talurahvakaubandusega seotud vaimset pärandit.
- 2) Koguda kohaliku taluarhitektuuriga seotud ainet.
- 3) Täiendada väikekudumite kollektsiooni.
- 4) Täiendada fotokogu piltidega, mis kujutavad kohalikku eluolu, ajalugu, ning arhitektuuri 19. sajandi lõpust kuni tänapäevani (nii paberkandjal kui digitaalsel kujul).

Võrumaa Muuseumi kogude juurdekasv toimub teemapõhiste arhiivdokumentide, fotomaterjali ja esemete kogumisega. Esemeid ja dokumente säilitatakse hoidlates ning neid eksponeeritakse nii oma kui ka Kreutzwaldi muuseumi ja Mõniste Talurahvamuuseumi püsinäitustel ning teiste muuseumide ajutistel näitustel.

Võrumaa muuseumi esemekogud

Kajastavad Vana-Võromaa traditsioonilist elu-olu ning koosnevad reast alamkogudest: ajalooline kogu, arheoloogiakogu, esemekogu, etnograafiline kogu, filateeakogu, kunstikogu, numismaatika, tekstiilikogu, audio-video. Suurimateks esemegruppideks on: rõivad, jalanõud, tööriistad, sööginõud, vaibad, kodutekstiilid, Võrumaal toodetud tööstustoodangunäited. Erilist tähelepanu pööratakse Vana-Võrumaal tegutsenud kunstnikele, kirjanikele, muusikutele ja võru keelele.

Kogude põhjal on koostatud hulgaliselt uurimusi ja populaarteaduslikke trükiseid, mis kajastavad ETISes, nendele lisaks veel nt: Pullat, R. Võru linna ajalugu (1984), S. Toomik Vana

Võru. Ehitised ja inimesed (2007), Viruskundra. Valitud lehekülgi Võrumaa kultuurilehest (1989-2006) (2008), A. Olander Võrumaa kadunud vaated (2017), A. Ruus Vana-Võromaa päevapiltid (2020, uuendatud trükk 2022).

Arheoloogiakogu

Arheoloogiakogu on moodustunud muuseumi korraldatud arheoloogilistel kaevamistel Villa ja Kääpa asunduses ja Tamula-Roosissaarel 1968-1970. aastail leitud esemetest, juhuleidudest Tamula järve kaldalt 1962-2001. aastail. Nende leidude baasil on koostatud muuseumi arheoloogiline ekspositsioon, kogud on täienenud juhuleidudega 1980. aastatel ja TÜ arheoloogiakabineti korraldatud allveearheoloogia ekspeditsioonil 2007 aastal. Praegusel hetkel on kogu täienemine võimalik juhuleidude baasil, eriti vanade ehituste taastamise ja ümberehitamise käigus leitud osas. Kogu põhjal on koostatud arheoloogia-alaste artiklite ja uurimustöid, mis ei kajastu ETISes, nt Jaanits, L. 1961. Jooni kiviaja usumustest. – Religiooni ja ateismi ajaloo. Artiklite kogumik II. Tallinn, 5-70. Jaanits, L. 1975. Merevaigu esmasest levikust läänemeresoomlastel. – Fenno-ugristica, 1. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 334. Tartu, 81-96. Jaanits, L. 1965. Über Die Ergebnisse Der Steinzeitforschung In Sowjetland. – Finskt Museum LXXII. Helsingfors, 5-46. Jaanits, L. 1957. Neue Gräberfunde auf dem spätneolithischen Wohnplatz Tamula in Estland. – SMYA 58, 80-100. Jaanits, L. 1984. Die kennzeichnende Züge der Siedlung Tamula. – Fenno-Ugri et Slavi, 1983. Papers Presented by the Participants in the Soviet-Finnish Symposium "Trade, Exchange and Cultural Relations of the Peoples of Fennoscandia and Eastern Europe" 9-13 May 1983 in The Hanasaari Congress Center. ISKOS, 4, 183-193. Jaanits, L. 1988. Eesti sooarheoloogiast. – Valk, U. (koost.) Eesti sood. Tallinn, 217-221. Jaanits, L., Laul, S., Lõugas, V. & Tõnisson, E. 1982. Eesti esiajalugu. Tallinn, Kiristaja, A., Kiudsoo, M., Ots, M. Arheoloogilised leiud peidavad endas Võru ajalugu // Võrumaa Teataja. Elu. – 30.08.2003 : ill.

Fotokogu

Kogu sisaldab pilte ajaloolistest sündmustest ja isikutest, elatusaladest ja kommetest, linna- ja loodusvaateid jne. Temaatilise mitmekesisuse juures on fotokogus hulgaliselt Võru linna elu kajastavaid fotosid. Lisaks fotodele leidub kogus postkaarte, samuti muuseumi algusaastatel kogutud trükipilte ning kustuvatest fotodest tehtud ümberpildistusi. Kogus leidub materjali ka muuseumi enda tegevuse kohta: üritused, näitused ning välitööd. Fotod on muuseumisse jõudnud kas kingitusena, ostuna, tellitud fotograafi või muuseumitöötajate pildistatusena. Kõikide fotode puhul on teada tulmelegend, st kuidas need on muuseumisse saabunud. Kogus on umbes 20 000 fotot.

Arhiivkogu

Arhiivkogu sisaldab Vana-Võromaaga seotud rikkalikku pabermaterjali erinevatest ajajärkudest, sh hariduselu (1804-), hea kogu 1920-40 aastate diplomitest, au-, tänukirjadest, ametitunnistustest, plakatitest, isikutunnistustest jms. Ülevaatlik kogu Võru

linna hoonete ehitusprojektidest 1839-1940 aastani (620 ühikut), krundiplaanidest (255 ühikut), ja koolinoorte ja kodu-uurijate uurimistöödest alates 1960. aastast. Rikkalik arhiivimaterjal Võrumaa ajaloolise arengu eri aspektidest (kultuuri-, majanduse-, spordi-, haridus-, turismi- ja ajalood), vähemal määral ka Liivimaa kubermanguvalitsuse materjale. Kogu täieneb Võrumaal tegevuse lõpetanud asutuste materjalidega, uurimistöödega ja võru keele uurimisega seotud materjalidega. Kogu suurus üle 20 000 säiliku.

Kogude täiendamise vajadus

- 1) Nõukogude perioodi Võru eluolu kajastav materjal (näiteks 50.-60. aastate interjäär: Võrus valmistatud mööbel, sisustustekstiilid ja -elemendid)
- 2) Vana-Võrumaa majandus- ja haldusajalugu puudutavaid dokumente (sh kolhooside ja sohvooside materjalid)
- 3) Võru linna fotod
- 4) Võrumaa tööstuse näidised
- 5) Võrumaal kasutusel olnud etnograafilised esemed
- 6) Võrumaa fotolugu (J.Niilus, G.Zopp, M.Timmo, Kepnikud jt.)
- 7) Võrumaa trükitööstuse ajalugu
- 8) Kalendrid ja aadressraamatud (XX saj. algus)

2.5 Muuseumikogude analüüs ja väärtuste hindamine

Muuseumikogude inventuurid viiakse läbi korraliselt iga viie aasta tagant vastavalt ajakavale ja tööplaanile. Muuseumikogude analüüs ja väärtuste hindamine viiakse läbi vastavalt vajadusele.

2.6 Museaalide väljaarvamine

Väljaarvamine. Ese on kahjustatud sellisel tasemel, et ei võimalda edasist säilitamist. Museaal tagastatakse õigusjärgsele omanikule, on kadunud või hävinud, museaal ei ole leitav ega tuvastatav ja on piisav alus arvata, et see ei ole säilinud, ei vasta muuseumi kogumispõhimõtetele. Väljaarvamine toimub muuseumi juhi väljaarvamise käskkirjaga.

Üleandmine teisele muuseumile saab toimuda juhul, kui ese ei ole seotud kogumispõhimõtetes sätestatud ainevaldkondadega. Üleandmine ei tohi vähendada tulevikus tehtavate uute ekspositsioonide, näituste ja õppeprogrammide koostamise võimalusi.

Museaalide väljaarvamise aluseks muuseumikogust on muuseumiseaduse § 11.

3. Muuseumikogu dokumenteerimine

3.1 Dokumenteerimismeetodid

Paberkandjapõhine dokumenteerimine oli kasutusel kuni 2000. aastani. Museaalide kohta koostati vastuvõtuakt, andmed kanti tulmeraamatusse ja koostati kataloogikaardid. Esemekogu kohta koostati inventeerimiskaardid, millele lisati ka foto või joonis.

Arvutipõhine KVIS programm oli kasutusel 2001-2009. Põhidokumendid (vastuvõtuakt, ajutise kasutamise akt, tulmeraamat, teaduslik inventeerimine) on dubleeritud paberkandjal.

Arvutipõhine MuIS programm on kasutusel alates 2010. aastast. Paberkandjal dokumente enam ei dubleerita.

Muuseumide kogudesse museaalide vastuvõtt dokumenteeritakse vastavalt muuseumiseadusele ja selle rakendusaktidele infosüsteemis MuIS.

3.2 Arvestusdokumentatsiooni hoidmine ja vormistamine

Muuseumikogude arvestusdokumendid:

- 1) Teabe eelregistreerimise ja asja üleandmise akt (elektrooniline). Teabe registreerija kannab infosüsteemi andmed vastavalt Muuseumikogu täiendamise, kultuuriväärtusega asja muuseumisse hoiule võtmise ning museaali ja muuseumisse hoiule võetud asja märgistamise ja säilitamise korrale § 4. Müüja/annetaja soovi korral saab ta dokumendi paberkandjal allkirjastada, üks eksemplar jääb muuseumile, teine müüjale/annetajale.
- 2) Muuseumikogu täiendamise komisjoni protokoll (elektrooniline). Protokoll vormistab koguhoidja ja kinnitab allkirjaga komisjoni juht.
- 3) Vastuvõtuakt põhikogusse (elektrooniline). Vastuvõetav objekt saab unikaalse tähise. Vastuvõtuakti vormistab infosüsteemi kande tegija.
- 4) Vastuvõtuakt abikogusse (elektrooniline), objekt saab unikaalse tähise.
- 5) Objekti täiskirjeldus (elektrooniline).

3.3 Dokumenteeritavad tegevused, rollid ja vastutus

Muuseum võtab asja museaalina arvele üldjuhul kolme kuu jooksul alates komisjoni sellekohasest otsusest.

3.3.1 Objektide vastuvõtt

- 1) Vormistatakse MuISis eelregistreerimine või paberkandjal asja üleandmise akt.
- 2) Museaal paigutatakse ekspositsiooni või hoidlasse.
- 3) Museaal kirjeldatakse ja lisatakse selle foto(d).
- 4) Hoiule võetud asju ei võeta arvele ja neid ei arvata muuseumi kogusse. Nende osas koostatakse omanikuga hoiuleping.

3.3.2 Museaalide liikumine ja kasutamine

- 1) **Muuseumi sisene liikumine**, kus asi võib liikuda hoidlast ekspositsiooni, digiteerimisele või vastupidi.

- 2) **Muuseumi väline liikumine** (laenutamine, restaureerimine, digiteerimine), mille kohta koostatakse vastav akt või leping.
- 3) **Inventuur**. Muuseumikogu seisundi ja olemasolu kohta teostatakse perioodiliselt lisakontrolli iga 5 aasta tagant.

Muuseumikogude täiendamiseks seotud dokumenteeritavad tegevused teostab igas muuseumis koguhoidja. Dokumenteerimine põhineb infosüsteemil MuIS, kus neid alaliselt säilitatakse.

4. Muuseumikogude kasutamine

4.1 Muuseumi väline kasutamine

Museaale laenutatakse teistele muuseumidele, haridusasutustele eksponeerimiseks, kopeerimiseks ning uurimis- ja teadustööks. Vajadusel antakse välja säilikuid puhastus- ja korrastustööks või konserveerimiseks-restaureerimiseks, digiteerimiseks ning visualiseerimiseks. Museaalide muuseumivälisel väljaandmisel vormistab koguhoidja infosüsteemis MuIS. Väljaandeaktil on näidatud väljaandmise eesmärk, museaali seisund, vastuvõtja andmed ja laenutamise tähtaeg. Väljaandeakti kinnitab muuseumiosakonna juhataja.

4.2 Muuseumi sisene kasutamine

Museaalid liiguvad muuseumisiselt restaureerimiseks, näitustele, haridus ja uurimistööks, pildistamiseks, visualiseerimiseks, haridusprogrammideks ja muuseumi esindusotstarbeks.

Museaalide muuseumisisel liikumisel vormistab koguhoidja muuseumisisese kasutamise akti infosüsteemis MuIS. Akti on näidatud väljaandmise eesmärk, säiliku seisund, vastuvõtja andmed ja laenutamise tähtaeg, mille allkirjastavad mõlemad osapooled.

Säilikute tagastamisel vormistab koguhoidja tagastamisakti infosüsteemis MuIS, mille allkirjastavad mõlemad osapooled.

4.3 Museaali liikumisega seotud dokumendid

- 1) Muuseumi sisesel liikumisel - muuseumisisese kasutamise akt (elektrooniline);
- 2) Muuseumi välisel liikumisel - väljaandeakt (elektrooniline);
- 3) Tagastamisakt, väljaandeakt märgitud tagastatuks (elektrooniline);
- 4) Hoiulevõtmisakt (elektrooniline);
- 5) Inventuuriakt (elektrooniline);
- 6) Väljaarvamisakt (elektrooniline);
- 7) Näituse pass (elektrooniline);
- 8) Hoiulevõtmise leping, autoriõiguste leping (elektrooniline).

Muuseumikogude kasutamist koordineerib, dokumenteerib ja kogude säilimise eest vastutab muuseumi juhataja, peavarahoidja ja koguhoidja. Muuseumikogusse arvatud museaali võib anda kasutamiseks teisele muuseumile, asutusele, juriidilisele ja füüsilisele isikule teadustöö,

eksponeerimise ja muul eesmärgil, kui muuseum on veendunud museaali nõuetekohases säilitamises. Kogude kasutamise halduslepingu alusel reguleerib muuseumiseaduse § 9. Muuseumikogu kasutamisega seotud dokumentatsiooni täidab muuseumi koguhoidja.

Museaalide kasutamise korral reklaamis või trükistes tuleb viidata, et museaal pärineb muuseumist. Tegevusi museaalidega reguleerib ka muuseumiosakonna juhataja poolt kinnitatud tasuliste teenuste hinnakiri.

4.4 Museaalide kasutamisega seotud piirangud

- 1) Muuseumiväline museaalide kasutamine nii fotografeerimiseks kui ka digiteerimiseks toimub erandkorras ja otsustatakse iga kord eraldi.
- 2) Museaalidest on keelatud valmistada valguskoopiaid, v.a. eriloaga ja sel juhul ainult muuseumitöötaja poolt.
- 3) Museaali ajutisel kasutamisel peab olema täielikult tagatud eseme samasugune säilivus, nagu oli säilituskohast väljaandmisel.
- 4) Kõik museaalide ajutise kasutamisega seonduva sätestab peavarahoidja lepingu alusel, tasu määratakse igal konkreetsel juhul eraldi.
- 5) Museaalide kasutamisel peab järgima autoriõiguse nõudeid.
- 6) Museaalide kasutamise tulemusena koostatud materjalides ja trükistes on kohustuslik viitamine algmaterjalile.

4.5 Digiteerimistööde korraldus

Digiteeritakse uurijate päringute, muuseumi näituste tarbeks ja arvelevõetavaid museaale. Osaletakse riiklikult koordineeritud digiteerimisprojektidel. Digiteerimine toimub vastavalt Muinsuskaitseameti museaalide digiteerimise juhendmaterjalile.

5. Säilitamine

5.1 Säilitustingimused ja vastutus

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi ekspositsiooniruumide optimaalsed säilitustingimused:

Kirjanduslik ekspositsioon: põhiliselt pabermaterjalid, raamatud, plakatid, akvarellid, graafika, optimaalne temperatuur + 18, õhu suhteline niiskus 50-55%.

Interjäär-ekspositsioon: põhiliselt mööbel ja metallesemed (valgustid), optimaalne niiskus 50-55%, temperatuur + 17...+18.

Ekspositsiooniruumides (Kreutzwaldi elumaja ja ait) on temperatuuri- ja niiskusmõõdikud. Tehakse pistelist eksponaatide kontrolli nende säilivuse osas. Niiskuse ja temperatuuri optimaalseks tasakaalus hoidmiseks on oluline ka tuulutamine. Lahtistel akendel ja ukstel on ees vastav võrk, mis peab kinni putukad. Hoidlatesse pääs ja seal tegutsemine on reguleeritud hoidlatöö eeskirjaga.

Karilatsi Vabaõhumuuseumi territooriumil paikneb 17 ajaloolist hoonet, neist viis on viimaste aastate jooksul renoveeritud ja eksponaathoonetena kasutusele võetud.

2008-2010 konserveeriti ja paigutati renoveeritud magasiaita traktorid, rehepeksumasinad, aurumasin, linatöötlemise masinad ja -tööriistad.

2013 a. avatud konserveeritud museaalidega ekspositsioon - põllutöömasinad ja ait.

Hoidlad paiknevad viies selleks kohandatud hoones. Hoiutingimusi on vastavalt võimalustele pidevalt parendatud. 2006. aastal ehitati välja koolimaja II korrus ja lisandus ekspositsioonipind ning hoidlaruum.

Hoidlad on varustatud valve- ja tuletõrjesignalisatsiooni ning turvakaameratega. Kuna muuseumihooned on ahiküttega, tuleb erilist tähelepanu pöörata tuleohutusnõuete rangele täitmisele. Hoidlad ja näituseruumid on varustatud termomeetritega. Regulaarselt mõõdetakse temperatuuri ja õhuniiskust.

Eesmärgiks on kogude hoiustamine optimaalsetes tingimustes, süstematiseeritult ja nõuetekohastesse säilitustarvikutesse paigaldatult.

Koolimaja II korrusele on välja ehitatud avatud hoidla, mida on huvilistel võimalik muuseumitöötaja saatel külastada. Samas paikneb ka uurijatele mõeldud tööruum.

Hoidlas paiknevad foto-, numismaatika-, kunsti-, kalendri-, eseme- ja arhiivraamatukogu.

- Kaldlae tõttu on riiulid puidust ja museaalide suurust arvestades ise ehitatud.
- Klaasesemete hoiustamiseks on kohandatud klaasvitriinid ja museaalid polsterdatud polüetüleenvahust alustega.
- Vahtplastaluse ja numbrilipikuga varustatud toidunõud on süstematiseeritult ümberpaigaldatud AFII uutesse kappidesse.
- Fotokogu paikneb temaatiliselt süstematiseeritud sahtlites, fotod paigutatud ühe kaupa ümbrikutesse, happevabadesse karpidesse.
- Klaasnegatiivid paiknevad sahtlis ühe kaupa ümbrikutes, spetsiaalsetes karpides.
- Numismaatika ja märgikogu museaalid on paigutatud kileümbristesse ning asuvad rippuvas asendis sahtlites.
- Arhiivraamatukogu on paigutatud kappidesse vertikaalasendis ja laudised varustatud raamatute kohanumbriga.

Kontorihoones (õpetajate maja II korrus) paikneb eseme- ja tekstiili-, õpikute-, ajakirjanduse- ja arhiivikogu. Ümber paigutatud koolimaja arhiiviruumi.

- Arhiivdokumendid on ümbristega varustatult mappides ja need arhiivipüsivates karpides.
- Arhiivdokumendid on ümbristega varustatult mappides ja need arhiivipüsivates karpides.

- Ajakirjad on paigutatud kappidesse arhiivikarpides. Ajalehed paiknevad kapis ning riulil mappides ja karpides. Vabanevaid arhiivikappe saab kasutada ajakirjanduse hoiustamiseks.
- Rõivaesemed on hoiustatud garderoobis ja kappides polsterdatud riidepuudel.
- Suuremõõtmelised tekstiilid on hoiustatud rullidel ja kaetud riidest või happevabast paberist ümbrisega.
- Peakatted hoitakse karpides tugevdusvormil.
- Jalanõud on paigutatud karpidesse.
- Eksponeeritud tekstiilesemeid säilitatakse väljaspool külustusperioodi tekstiilihoidlas.

Mõniste Talurahvamuuseumi kogudes säilitatavate museaalide materjalid, säilitamiskohad ja säilitamistingimused on järgmised :

Puidust ja rauast esemed (esemelise kogu põhiosa) on eksponeeritud eksponaathoonetes - rehielamus, aidas ja saunas ning avahoidlates - aidas, aida lakas ja kaubakuuris. Esemed asuvad nende loomulikus keskkonnas, taluhoonetes, mille keskkonnatingimused muutuvad koos ilmastikuga. Eksponeeritud raudesemed on keskkonnatingimuste mõju vastu kaitstud konserveerimise teel. Hoidlas olevad esemed on hoiustatud nõuetekohaselt kappide riulitel.

Tekstiilist, nahast ja segamaterjalidest esemed on eksponeeritud muuseumi peahoone esimesel korrusel ja hoiustatud koguhooldas, peahoone teisel korrusel. Hoone on puuküttel, õhu temperatuuri ja niiskusesisaldust on vajadusel võimalik muuta. Museaalid on paigutatud vastavalt Mõniste muuseumi ohuplaanile, kõige paremaid säilitamistingimusi võimaldavas keskkonnas.

Arhiivmaterjalid, numismaatikakogu ja väärismetallid on hoiustatud Vana-Võromaa kultuurikoja vastavates hoiuruumides, mis tagavad esemetele rahuldava säilivuse.

Suuremõõtmeliste esemete hoidla (hobutranspordivahendid, põllutööriistad) asub õppehoone kuuris ja museaalid on osaliselt keskkonnatingimuste mõjule avatud.

Säilitustingimuste tagamine hoidlas

- 1) Pidevalt teostada ja dokumenteerida säilitusruumide sisekliima seiret.
- 2) Pakendada kapiriulitel olevad museaalid esemete suurust ja materjali arvestades, arhiivipüsivatesse karpidesse või pakenditesse.
- 3) Pakendada tekstiilmaterjalid vastavalt nende optimaalse säilitamise tingimustele.

Säilitustingimuste tagamine ekspositsiooniruumides

- 1) Pidevalt teostada ja dokumenteerida säilitusruumide sisekliima seiret.
- 2) Teostada vähemalt üks kord kahe aasta jooksul püsiekspositsioonis olevate esemete seisundi hindamine ja koostada sellest tulenev tegevuskava.

Konserveerimine

- 1) Konserveerida kõik püsiekspositsioonis olevad, keskkonnatingimustele avatud metall ja nahkesemed (rehielamu ja avahoidlate ekspositsioon).
- 2) Konserveerida rariteetsemad, Vana-Võrumaa talupojakultuuri iseloomustavad esemed.
- 3) Konserveerida püsiekspositsioonis puitesemeid jooksvalt vastavalt vajadusele.

Võrumaa Muuseumi hoidlates ja ekspositsioonisaalis järgitakse optimaalseid säilitustingimusi.

- 1) Keskmine temperatuur + 18, õhuniiskus 50 – 55%.
- 2) Hoidlas ja ekspositsiooniruumides on temperatuuri- ja niiskussmöödikud, mille andmed salvestatakse loggerilt serverisse vähemalt kord aastas.
- 3) Esemed on paigutatud kappidesse, riiulitele, karpidesse, mappidesse. Pidevalt eemaldatakse tolmu tolmuimejaga (ekspositsiooniruumid), kappides tehakse pistelist kontrolli eksponaatide säilivuse osas. Niiskuse ja temperatuuri tasakaalus hoidmiseks kasutatakse niiskuskogujaid või niisuteid, hoidlate tuulutamist ja keskkütte reguleerimist. Lahtistel akendel ja ukstel on ees võrk, mis peab kinni putukad.
- 4) Hoidlad on valve all ja varustatud tule-tõrjesignalisatsiooniga.
- 5) Museaalidega teostatakse profülaktilisi töid - tuulutamine, puhastamine, külmutamine.

6. Toimepidevus

Vana Võrumaa muuseumidel on:

- 1) Ohuplaan, mille eesmärgiks on muuseumis hoiul olevate museaalidele tekkida võivate ohtude ennetamine, võimalike kahjustuste ärahoidmine ja kahjude minimeerimine.
- 2) Muuseumide põhised riskianalüüsid, mis annavad juhised riskide hajutamiseks ja hädaolukorras tegutsemiseks.
- 3) Vajaduspõhiselt toimuvad tule-tõrjeõppused (mitte harvem kui kord viie aasta jooksul).
- 4) Töötajaid koolitatakse vajaduspõhiselt vastavalt kehtivatele nõuetele.